

Anmeldelse

Lars Albinus, *At være tanken tro. Religion i filosofihistorisk kontekst*, Aarhus: forlaget Klim 2019, 297 sider, kr. 299,95.

Til at varetage disciplinen religionsfilosofi er Religionsvidenskab i Aarhus så heldig at have en af landets skarpeste, filosofiske hoveder. Lars Albinus slog med disputatsen *Religion, magt og kommunikation* (2010) sit navn fast som en fremragende kender af Foucault og Habermas. Senere har han uegennyttigt kastet sig over det ikke specielt tillokkende arbejde med at skrive lærebøger – først til det grundlæggende kursus i filosofi og videnskabsteori (bogen *Studium generale* fra 2012), og nu har vi så lærebogen i religionsfilosofi, hvis primære funktion er at være “ledsager til et kompendium” af primærtetekster, som er opregnet på s. 12 f. Disse tekster spænder fra Anselm til Agamben, men vi får ikke noget at vide om de kriterier, ud fra hvilke de er blevet valgt.

Heldigvis giver bogens opbygning i tre hoveddele et indirekte svar: Første del (“Religion fra Gud til menneske”) fører læseren fra antikken (Platon og Aristoteles) over skolastikkens gudsbeviser og ‘rationalitetens Gud’ (hos Descartes, Spinoza og Kant) frem til det 19. århundredes religionskritik. Anden del (“Religionsfilosofi efter den sproglige vending”) har rimeligt nok Wittgenstein som den absolutte hovedskikkelse; men der bliver også plads til mere hermeneutisk orienterede tænkere som Cassirer og Ricoeur. Endelig følger den relativt korte, tredje hoveddel (“Religion og samfund”) med omtale af Foucault og Agamben, hvorefter det hele slutter med “Afrunding og resumé”.

Der er tale om en imponerende præstation. Skønt der langt fra er tale om nogen læse-let-bog, fører Albinus læseren sikkert og suverænt igennem de mange komplekse forfatterskaber og tankegange. Både som underviser og skriftlig formidler er han i besiddelse af en respektindgydende belæsthed og tankehorisont, som i bogen bl.a. kommer til udtryk i en række perspektiverende og uddybende tekst-bokse, samt (for den særligt interesserede) i slutnoterne efter hvert kapitel. Og så har jeg slet ikke nævnt det fremragende appendiks betitlet “Spinoza og den tyske idealisme”. Umiddelbart virker det overraskende, at ballet åbnes med en længere fremstilling af Hume. Albinus får det dog til at give rigtig god mening, for sandt er det jo, at Hume er den

første modernitetstænker, der stiller kritiske spørgsmål til sin samtids religion (åbenbaring, mirakler, etc.).¹ Som sagt: Det hele er udført med imponerende overblik, systematisk klarhed og en evne til at trække relevante og indsigtsgivende forbindelseslinjer. Men nu til nogle overvejelser (ment som åbne spørgsmål), som læsningen har efterladt mig med.

Titlen *At være tanken tro* først: Den er smuk – og jeg fornemmer, at den også står som lidt af et personligt motto for Albinus selv.² Alligevel kommer den i mine ører (for?) tæt på grænsen til det patetiske. Så hvorfor ikke blot lade titlen afspejle den disciplin, den er lærebog for, nemlig religionsfilosofi? Svaret ligger i det spændingsfyldte og (stadig) kontroversielle forhold mellem teologi og religionsvidenskab. Albinus, der søger at honorere denne forskel gennem en sondring mellem religion som *anliggende* og religion som *fænomen*, skriver: “Selvom jeg ikke i sidste ende betragter det som muligt at skille disse to niveauer fra hinanden, trækker nærværende bog ikke desto mindre en streg i sandet [!] og overlader spørgsmålet om gyldighed til teologen og den ‘systematiske’ religionsfilosofi” (s. 13). I samme ånd hedder det allerede på s. 9 om bogen, at den beskæftiger sig “ikke specielt med en refleksion over de religiøse udsagns gyldighedsbetingelser”. Men spiller det ikke netop en vigtig rolle i kap. 10 om “Det religiøse sprog”?

Kort sagt: Jeg stiller mig kritisk-spørgende til Albinus’ måde at ‘varedeklarere’ bogen på; det er som om, han gør sig anstrengelser for at etablere en væsentlig forskel imellem teologi og religionsvidenskab, som han alligevel ikke rigtig selv tror på. Uklart bliver det således helt til slut, hvor han er inde på “parløbet mellem filosofiens og den kristne religions historie” (netop det, som er Habermas’ fokus i det nævnte værk). Med Descartes og Kant, skriver Albinus, forlod filosofien “religionens interne perspektiv” og erstattede det med “tankens selvforpligtende konsekvens” (s. 266), – altså igen temaet med ‘at være tanken tro’. Og så lyder bogens afsluttende ord således: “Religion er det, der – som udsagn, praksis, liv – overskrider kløften mellem sprog og virkelighed. Religionen er det, der finder sted i lyset af noget andet. Og dette *andet* er ikke blot religionens, men også filosofiens ufravigelige skygge. Parløbet ophørte aldrig helt” (ibid.). Uklarheden er ekstra ærgerlig på dette sted, hvor enhver vist kan høre, at der er tale om et både vigtigt og vægtigt udsagn om hvad religion sådan i grunden ‘er’. Men hvad der sådan mere præcist ligger i det, formår jeg som læser/anmelder ikke at udgrunde; men jeg ville rigtig gerne have haft det uddybet!³

Også bogens undertitel (“Religion i filosofihistorisk kontekst”) har jeg grundet lidt over. Hvorfor fastholde det filosofihistoriske perspektiv – burde det ikke være dækket ind med kurset i Studium Generale? Ved ikke desto mindre at fastholde dette i hele

¹ I sit seneste værk, *Auch eine Geschichte der Philosophie* (2 bd., 2019) tilkender Habermas interessant nok Hume en lignende nøgleposition, men her med den begrundelse, at den moderne, efter-metafysiske filosofi står over for et valg mellem to forskellige veje: enten Humes *dekonstruktion* af den religiøse tradition eller Kants forsøg på en *rekonstruktion* af samme. Habermas slår følge med Kant.

² Jf. s. 265, hvor han modstiller hhv. troen og “tankens utrættelige, asketisk selvransagende aktivitet”.

³ Det er nærliggende her at sammenligne med disputatsen, hvor der i ‘digressionen’ om “Teologi og religionsvidenskab som kritisk hermeneutik” tales med større klarhed (jf. Albinus 2010, især s. 484 og 491).

bogens første del tvinges Albinus til en "prioritering af gudstanken" (s. 10); men er den specielt relevant for studerende i religionsvidenskab? Hvorfor ikke i stedet sige, at alt det med gudsbeviser og religionskritik er noget, der er sagt tilstrækkeligt om i den forudgående filosofiundervisning? Og så kunne undertitlen måske i stedet (ganske enkelt) have lydt: 'Filosofiske perspektiver på religion'?

I anden hoveddel undrer det mig, at Albinus bruger så meget plads på spørgsmålet om religiøse udsagns reference (Soskice og Jeffner); det bliver let ret teknisk, og jeg tvivler på, at det vil interessere de studerende synderligt. Det ville for mig at se være fuldt tilstrækkeligt at tage emnet op (som det også sker) i forbindelse med den glimrende fremstilling af den sene Wittgenstein. Netop hos Wittgenstein bliver det tydeligt, at der åbner sig et frugtbart perspektiv i synet på religion som 'livsform', som noget vi 'bruger', – som en måde at 'se' verden på. Og i forlængelse heraf savner jeg i bogen en inddragelse af to filosofiske retninger, som forfatteren (formentlig bevidst?) har fravalgt: pragmatismen og fænomenologien. Jeg véd ikke hvorfor; men måske skal vi søge forklaringen i det stærke fokus, der lægges på den sproglige vending. Men man *kan* vel trods alt stadig tale om 'religiøse erfaringer' uden *eo ipso* at falde bag om den sproglige vending? – Til slut blot en lille detalje: En besynderlig fejl har indsneget sig på s. 257, hvor *regula fidei* stilles over for *regula vitei* – og det endda to gange i træk. Det rimer ganske vist; men det hedder *regula vitae*! Jeg gætter på, at det er en ikke-latinskkyndig korrekturlæser, som uafvidende er kommet til at gøre forfatteren en bjørnetjeneste.

De ovenfor antydede kritiske spørgsmål og overvejelser rokker ikke ved min hovedopfattelse, nemlig at Lars Albinus med *At være tanken tro* har leveret en både indsigtfuld og perspektivrig fremstilling og drøftelse af en række væsentlige filosofers beskæftigelse med temaet 'religion'. Gid bogen må finde mange flere læsere end de studerende, som er forpligtede på den som lærebog, for det fortjener den!

Troels Nørager, lektor emer., dr. theol.
e-mail: troelsnorer@gmail.com